

Franska krigsfångar i Östergötland

Bakgrund

Under Gustav IV Adolfs regeringstid medverkade Sverige i strider mot Napoleon bland annat i norra Tyskland. För Sveriges del var striderna mycket olyckliga och fransmännen tillfångatog år 1806 ett stort antal svenskar varav ca 1 000 man var östgötar.

Den svenske kronprinsen Karl Johan tilldelades befälet över Nordarmén, som kämpade emot Napoleons trupper, bestående av 150 000 man varav 30 000 var svenskar. Antalet mobiliserade östgötar var omkring 800. Karl Johans armé segrade och tog en del krigsfångar som överfördes till Sverige och förlades till Norrköping och Linköping. I föreskrifter från den 28 oktober 1813 kan man läsa: "Alla hitkomna eller tillkommande krigsfångar från

vilken nation som helst skola erhålla fri inkvartering och underhåll. Dagtraktamenten var för officerare 6 skillingar banco och för manskapet 4. Såväl officerare som manskap skulle erhålla dagportioner, där 2 marker mjukt bröd ingick."

Den 15 november 1813 anmäldes att 210 krigsfångar skulle lämna Ystad med destination Östergötland. Ytterligare ca 50 skulle den 19 december föras norrut. Exakt antal kunde inte anges med hänvisning till sjukdom bland fångarna.

Ansvarig för fångarnas omhändertagande i Östergötland var landshövdingen Johan Adam Cronstedt. Han hyste stor oro för de problem som kunde uppkomma vid fångarnas förläggning i länet. Han framhöll i brev till Kungl. Maj:t

att Linköping inte ägde någon ”väpnad eller oeväpnad vaktstyrka”. Han uppgav att Norrköping däremot hade ”någon slags militärisk stadsvakt av högst 30 man knappast dock tillräcklig att hålla den vanliga ordningen”. Han begärde att få ”svensk militär betäckning”, men hans anhållan avslogs. Det var tillåtet för fångarna att vistas i staden under dagtid, men de skulle ha en särskild markering i mössan.

Dessa krigsfångar i Östergötland drabbades av en epidemi och inte mindre än 94 patienter infördes till lasarettet i Linköping under tiden 5 december 1813 till 25 april 1814. De franska patienterna förlades i västra vårdbyggnaden som normalt tog emot 20 patienter. Där hade man vid något tillfälle ända upp till 34 patienter, vilket innebar en svår överbeläggning. Av de vårdade krigsfångarna avled 18, vilket tyder på att sjukdomen var mycket allvarlig.

Även personalen drabbades och sysloman Flygelholm dog den 28 december 1813. Lasarettsläkaren Berger var sjuk i december 1813, varvid provinsialläkaren Noreus inkallades till tjänstgöring. Han var bosatt i Norrköping och hade ansvaret även för vården av de franska krigsfångar som insjuknat i Norrköping. Där kulminerade sjukdomen något senare än i Linköping varför en del av sjukvårdsutrustningen kunde överföras från Linköping till Norrköping.

Krigsfångarna i Linköping – vilka var de?

Det finns en sjukhusrulla över franska krigsfångar i stora salarna på lasarettet år 1813 och 1814. Denna rulla påträffades i det äldre sjukhusarkivet och förvaras nu på landsarkivet i Vadstena. Förteckningen är skriven av någon med god kunskap om det franska språket. Namnens stavning och accenter bevisar detta. Det är totalt 93 patienter listade i rullan. Den innehåller uppgifter om dag för inskrivning, fångarnas ålder och när de skrevs ut från sjukhuset.

I Linköping utskrevs de sista franska patienterna ”till kasern” i april 1814. Denna kasern eller förläggning inrymdes i det nerlagda kronobränneriet vid Magasinstorget.

Den 5 december 1813 kommer 42 fransmän till Linköping. Nedan följer en lista på de fångar som skrivs in på lasarettet efter detta datum:

1813 5 december 29 patienter, *redan samma dag**

slutet av december 44 patienter

1814 januari 13 patienter

Februari 6 patienter

mars 1 patient

(*Patienterna var tydligen alltför sjuka för att fortsätta resan till Norrköping.)

Den epidemiska sjukdomen drabbade fångarna hårt, men samtidigt antyder den att sjukdomen var snabbt övergående.

I död- och begravningsböcker finns uppgifter om att 15 avled av dem på lasarettet intagna, 3 andra på förläggningen utanför lasarettet. Ålder och diagnoser anges liksom civilstånd. Alla var ogifta. Endast en fånge var 30 år gammal. De två yngsta var 18 respektive 19 år gamla. Övriga var i medeltal 22 år.

En fånge var underofficer och en annan kallad sjukvaktare. De övriga var soldater. Den enda kvarvarande patienten på lasarettet avled den 25 april 1814. Efter detta datum vårdades inga franska krigsfångar på lasarettet.

Ur ekonomisk redovisning för verksamheten vid lasarettet framgår följande:

- krigsfångarna vårdades från 6 december 1813 till 25 april 1814.
- högsta antal fångar samtidigt var 34 den 7 januari 1814. De stora salarna hade plats för 20 patienter. Av det förstår man att överbeläggningen var betydande.

Sjukdomar

Det var en svår epidemisk sjukdom som drabbade fångarna. Den allvarliga farsoten var mest svårartad i Linköping. Orsaken härtill ansåg läkarna var trångboddheten och de dåliga hygieniska förhållandena.

Alla avlidna utom tre fick diagnosen nervfeber. En avled i kallbrand och de två övriga i lungsot respektive blodstörtningar. Det bör nämnas att "venerisk smitta" inte har noterats, som var en ganska vanlig åkomma. Nervfeber kan liknas vid fältsjuka eller rötsjukan. Fångarna var ovana vid vårt hårda klimat och

vår mathållning samt dåligt klädda; trasiga kläder och de flesta utan skjorta. Några saknade också helt fotbeklädnad.

Förläggning av krigsfångarna

I Linköping placerades de franska krigsfångar på förläggningen "Bränneriet" som omväxlande kallas kasern och krigssjukhus. Denna byggnad är idag riven och låg vid Magasinstorget. Kasernen verkar ha utnyttjats maximalt och är säkert den direkta orsaken till att länslasarettet togs i anspråk. De "stora salarna" var inrymda i nedre våningsplanet på "Västra lasarettshuset" med byggnadsår 1777 och adress Hospitalsgränd 2. Byggnaden har inhyst franska krigsfångar. Lasarettets första underläkare bodde här och en bok "Linköpings hospital" trycktes i denna byggnad 1919. Idag är det ett helt moderniserat bostadshus.

Någon förläggning utom på kasern och länslasarettet är inte känd. Det framhålls att förläggningen i Norrköping var mer utspridd.

I Norrköping ska ett krigssjukhus ha funnits för ändamålet samt att enstaka fångar kunde inhysas hos enskilda husägare. I Linköping rådde andra förhållanden. Här var kontaktmöjligheter mellan fångarna och befolkningen säkerligen begränsade.

Efter länslasarettets stängning för krigsfångar samlades alla i kasern. 319 krigsfångar förlades till Norrköping och 58 av dessa avled. Antalet krigsfångar i Linköping kan ha varit högst 76. Av dessa avled 18. Hela antalet krigsfångar beräknas till 392. 311 avmarscherade till hemorten, 76 avled och 5 blev med stor sannolikhet kvar i Sverige.

Bild

*"Västra lasarettshuset", Länslasarettet i Linköping, uppförd 1777.
Foto Pia Wilhelmson Nord*

Referenser

Det lilla lasarettet mitt i stan. Länslasarettet i Linköping 1782–1895. Lars Olofsson, Linköping 1989.

Franska krigsfångar i Östergötland – Några 1800-talsöden. Paul Rudström.